

Kodeks cywilny z 23.4.1964 r. (t.j. Dz.U. z 2022 r. poz. 1360 ze zm.) (wyciąg)

Artykuł 1. [Zakres regulacji]

Kodeks niniejszy reguluje stosunki cywilnoprawne między osobami fizycznymi i osobami prawnymi.

Cywilnoprawny charakter postępowania poprzedzającego zawarcie umowy o udzielanie świadczeń zdrowotnych

Postępowanie zmierzające do wyłonienia najkorzystniejszej oferty na udzielanie świadczeń opieki zdrowotnej jest wzorowane na czynnościach poprzedzających zawarcie umowy cywilnoprawnej, uregulowanych w Kodeksie cywilnym. Postępowanie to nie jest postępowaniem administracyjnym w rozumieniu przepisów Kodeksu postępowania administracyjnego, a „rozstrzygnięcie” komisji nie jest decyzją administracyjną ani innym aktem o charakterze administracyjnoprawnym.

(wyrok SN z 19.5.2016 r., III CSK 285/15)

Stosunki administracyjne a stosunki cywilne – rozróżnienie; zakres kontroli skarbowej a dysponowanie środkami na podstawie umowy cywilnoprawnej

Konstrukcja prawna sprawy cywilnej oparta jest na kryterium materialnoprawnym, tj. charakteru danego stosunku prawnego. W sensie materialnoprawnym sprawami cywilnymi są sprawy, w których ochrona prawna jest przewidziana ze względu na stan prawny oraz prawa i obowiązki podmiotów stosunków prawnych o charakterze równorzędnym. Jeżeli źródłem roszczenia jest stosunek administracyjnoprawny, to sprawa nie ma charakteru cywilnego według kryterium materialnoprawnego. Przesądającym elementem wskazującym na stosunek administracyjnoprawny jest występowanie organu państwowego lub społecznego wobec innego uczestnika z pozycji wykonywania władzy zwierzchniej w ramach zarządzającej działalności Państwa. Jeżeli podstawą prawną wypłaty przedsiębiorstwu państwowemu przez Ministra Finansów środków pieniężnych z budżetu było porozumienie zawarte na podstawie przepisów prawa cywilnego pomiędzy dwoma równorzędnymi podmiotami, na podstawie którego Minister Finansów zgodził się dokonać zapłaty przedsiębiorstwu należności za wykonane usługi, to dyrektor urzędu kontroli skarbowej nie mógł badać celowości wykorzystania i rozporządzenia środkami wypłaconymi przez Ministra Finansów w przedsiębiorstwie, ponieważ żaden przepis nie nakładał na przedsiębiorstwo obowiązku określonego sposobu wykorzystania otrzymanych środków.

(wyrok WSA w Warszawie z 11.5.2005 r., III SA/Wa 126/05)

Dopuszczalność drogi sądowej a istnienie roszczenia – pogląd dominujący

Droga sądowa jest dopuszczalna zawsze, gdy powód opiera swoje roszczenie na zdarzeniach prawnych, z których wynikać mogą skutki cywilnoprawne. Dopuszczalność drogi sądowej nie jest natomiast uwarunkowana istnieniem roszczenia.

(postanowienie SN z 21.11.2000 r., III CKN 1048/00)

Dopuszczalność drogi sądowej a istnienie roszczenia – pogląd mniejszościowy

Zgłoszone przez powoda roszczenie procesowe musi znajdować usprawiedliwienie w prawie materialnym, w przeciwnym bowiem razie sprawa nie ma cech sprawy cywilnej.

(postanowienie SA w Krakowie z 17.12.1991 r., I ACz 247/91)

Artykuł 3. [Nieretroakcja]

Ustawa nie ma mocy wstecznej, chyba że to wynika z jej brzmienia lub celu.

Zmiana i uchylene ustawy a brak skutków retroakcji (wygaśnięcia roszczeń)

Artykuł 3 KC stanowi, że nowa ustawa obowiązuje dopiero od chwili wejścia w życie, co oznacza, że nie może zmieniać ocen skutków prawnych zdarzeń, które powstały pod rządami dawnego prawa. W konsekwencji zdarzenia prawne i stosunki prawne powstałe pod rządami dawnego prawa należy oceniać według tego prawa, a nie prawa nowego. Określona art. 3 KC zasada zakazująca retroakcji dotyczy zaś wszystkich przepisów regulujących stosunki cywilnoprawne, w tym także kwestii związanych z roszczeniami regulacyjnymi. Żaden przepis ustawy z 16.12.2010 r. o zmianie ustawy o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. z 2011 r. Nr 18, poz. 89), mocą której uchylono art. 62 ust. 3 ustawy z 17.5.1989 r. o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. z 1989 r. Nr 29, poz. 154), nie stanowi, że ustawa zmieniająca ma moc wsteczną, a zatem nie można uznać, że uchylene art. 62 ust. 3 ww. ustawy stworzyło taki stan, jakby ten przepis nie wywołał określonego w nim skutku wygaśnięcia roszczeń. Brak też przepisu przyznającego kościelnym osobom prawnym nowe roszczenia w miejsce tych, które wygasły.

(wyrok SA w Poznaniu z 19.12.2017 r., I ACa 434/17)

Istota zasady nieretroakcji

Zasada nieretroakcji tj. zasada *lex retro non agi* wyrażona w art. 3 KC oznacza, że nowego prawa nie stosuje się do oceny zdarzeń prawnych i ich skutków, jeżeli miały miejsce i skończyły się przed jego wejściem w życie. Wyjątek od tej zasady musi wynikać z brzmienia nowego prawa, lub – jak stanowi powołany przepis – z jego celu. Zasada ta wymaga zastosowania do zdarzeń prawnych tych przepisów prawa, które obowiązują w chwili ich zaistnienia, ewentualne zaś zmiany normatywne nie wpływają na ocenę prawną tych zdarzeń.

(postanowienie SN z 22.8.2022 r., I CSK 3875/22)

Odesłanie zwrotne w prawie międzyczasowym prywatnym

W prawie międzyczasowym prywatnym nie jest dopuszczalne odesłanie zwrotne przez ustawę dawną do ustawy nowej.

(postanowienie SN z 4.10.2007 r., V CZ 82/07)

Retroaktywność musi być jasno wyrażona w samej ustawie

Stosowanie retroaktywne prawa nie może być wprowadzone w drodze interpretacji, a musi być jasno wypowiedziane w samej ustawie.

(postanowienie SN z 16.12.2003 r., II CK 328/02)

Zobacz również:

- postanowienie SN z 14.1.2009 r., IV CZ 106/08;
- wyrok SN z 25.5.2007 r., I CSK 84/07.

Artykuł 5. [Nadużycie prawa]

Nie można czynić ze swego prawa użytku, który by był sprzeczny ze społeczno-gospodarczym przeznaczeniem tego prawa lub z zasadami współzycia społecznego. Takie działanie lub zaniechanie uprawnionego nie jest uważane za wykonywanie prawa i nie korzysta z ochrony.

Brak możliwości złagodzenia rygorów prawa ubezpieczeń społecznych poprzez zastosowanie konstrukcji przewidzianej w art. 5 KC

Do złagodzenia rygorów prawa ubezpieczeń społecznych nie stosuje się ani art. 5 KC, ani art. 8 KP. Przepisy prawa ubezpieczeń społecznych mają bowiem charakter przepisów prawa publicznego. Rygoryzm prawa publicznego nie może być łagodzony konstrukcją nadużycia prawa podmiotowego przewidzianą w art. 5 KC lub w art. 8 KP. Zarzut ten (nadużycia prawa podmiotowego, albo czynienia ze swego prawa podmiotowego użytku niezgodnego z zasadami współzycia społecznego lub społeczno-gospodarczym przeznaczeniem prawa) w sprawie z zakresu ubezpieczeń społecznych musiałby być odniesiony do czynności organu rentowego, który – wydając decyzję – nie korzysta ze swoich praw podmiotowych (regulowanych prawem prywatnym – Kodeksem cywilnym lub Kodeksem pracy), lecz realizuje ustawowe kompetencje organu władzy publicznej.

(wyrok SA w Katowicach z 10.1.2020 r., III AUa 406/19)

Zastosowanie zasad współzycia społecznego do spraw dotyczących ustanowienia rozdzielności majątkowej

Zastosowanie wynikającej z art. 5 KC klauzuli generalnej zasad współzycia społecznego w konkretnych okolicznościach faktycznych możliwe jest jedynie w wypadkach rażącego nadużycia prawa. Przepis ten pozostawia sądowi znaczną swobodę oceny co do zasadności jego zastosowania w konkretnych okolicznościach faktycznych. Nie zawiera on ograniczeń stosowania z uwagi na rodzaj sprawy, stąd też brak jest przeszkód do stosowania tego przepisu do spraw o ustanowienie rozdzielności majątkowej.

(postanowienie SN z 22.8.2022 r., I CSK 588/22)

Sprawa o podział majątku a zastosowanie konstrukcji z art. 5 KC

Nie wykluczając, co do zasady, możliwości skutecznego powołania się na zarzut z art. 5 KC w sprawach o podział majątku wspólnego konieczne jest podkreślenie, iż sytuacja taka ma charakter wyjątkowy. Dodatkowo przepisy prawa nie mogą być modyfikowane przez art. 5 KC, gdyż jego stosowanie nie może prowadzić do uchylenia bądź zmiany obowiązujących przepisów prawa.

(postanowienie SO w Olsztynie z 22.5.2019 r., IX Ca 986/18)

Powództwo o ustalenie a zasady słuszności

Zasady słuszności zawarte w art. 5 KC mogą wspomóc zastosowanie art. 189 KPC, jeśli powództwo o ustalenie prawa wynika z trwającego przez wiele lat splotu okoliczności i stosunków prawnych, których rozwikłanie w procesie sądowym nakazuje przyznanie racji tej stronie, która wymaga ochrony ze względu na ogólne poczucie sprawiedliwości.

(wyrok SN z 20.12.2017 r., I CSK 163/17)

Nadużycie prawa podmiotowego w zakresie dochodzonych odsetek

Zastrzeżenie w umowie pożyczki między osobami fizycznymi odsetek w wysokości nadmiernej, niemającej uzasadnienia ani w wysokości inflacji, ani w zyskach osiągniętych w ramach normalnej, rzetelnie prowadzonej działalności gospodarczej, może być sprzeczne z zasadami współzycia społecznego.

(wyrok SA w Łodzi z 1.7.2016 r., I ACa 39/16)

Wniesienie skargi na przewlekłość postępowania tuż przed jego zakończeniem

Wniesienie skargi na przewlekłość postępowania tuż przed prawomocnym zakończeniem postępowania w sprawie w takich okolicznościach należy ocenić jako wykorzystanie tego uprawnienia w sposób niezgodny z jego rzeczywistym celem, jakim jest uzyskanie ochrony prawa do rozpoznania sprawy w postępowaniu sądowym w „rozsądnym terminie”.

(postanowienie SN z 7.9.2017 r., III SPP 39/17)

Zakres stosowania klauzuli nadużycia prawa podmiotowego

O tym, czy dane zachowanie stanowi nadużycie prawa, czy też mieści się w granicach prawa podmiotowego decyduje jego zgodność z zasadami współżycia społecznego i społeczno-gospodarczym przeznaczeniem prawa, a nie wywodzone w apelacji nastawienie psychiczne podmiotu prawa – pobudki jego działania, zamierzony cel, wina itp. art. 5 KC nie może być podstawą do uznania czynności prawnej nieważnej za czynność ważną, zatem uprawnienia podmiotu domagającego się deklaratoryjnego potwierdzenia takiej nieważności nie mogą być uznane za sprzeczne z zasadami współżycia społecznego.

(wyrok SA w Lublinie z 9.1.2023 r., I ACa 207/22)

Zawieszenie biegu terminu przedawnienia roszczeń przysługujących wobec współmałżonka

Bieg przedawnienia roszczeń, które przysługują jednemu małżonkowi wobec drugiego, ulega zawieszeniu na czas trwania małżeństwa.

(wyrok SN z 25.1.2013 r., II CSK 317/12)

Korzystanie przez przedsiębiorców z konstrukcji nadużycia prawa podmiotowego

Artykuł 5 KC nie zawiera żadnych wyłączeń podmiotowych, nie jest więc wykluczone jego zastosowanie do roszczeń przedsiębiorcy przeciwko któremu podniesiony został zarzut przedawnienia, szczególnie w obrocie dwustronnie profesjonalnym. Stanowisko takie uznać należy za utrwalone w judykaturze (...). Zastosowanie klauzuli z art. 5 KC w stosunkach między przedsiębiorcami powinno mieć jednak charakter wyjątkowy, za czym przemawia, poza samymi funkcjami przedawnienia, jako instytucji stabilizującej istniejące stosunki prawne i oddziałującej na terminowe dochodzenie roszczeń przez osoby uprawnione, także uzasadnione oczekiwanie ze strony profesjonalnych uczestników obrotu większej staranności w prowadzeniu swoich spraw.

(wyrok SN z 3.10.2014 r., V CSK 630/13)

Zarzut nadużycia prawa przy roszczeniu wierzyciela względem osoby trzeciej

Uznaniu czynności procesowej powoda – wierzyciela za sprzeczną z zasadami współżycia społecznego niewątpliwie sprzeciwia się sam charakter powództwa zaskarżającego czynność osoby trzeciej wobec dłużnika. Celem instytucji przewidzianej w art. 527 KC i n. faktycznie pozostaje bowiem umożliwienie wierzycielowi zaspokojenia jego wierzytelności wobec dłużnika także w wypadku, gdy dłużnik zachowuje się nielojalnie oraz kiedy sprzecznie z zasadami rzetelności postępują także podmioty uczestniczące w ciągu czynności oddalających, drogą kolejnych rozporządzeń nadającą się do egzekucji, korzyść od majątku dłużnika. Działanie zgodne z prawem korzysta z domniemania zgodności z zasadami współżycia społecznego, chyba że wykazane zostaną szczególne, konkretne okoliczności obalające to domniemanie, czego strona pozwana nie uczyniła w toku postępowania ani w apelacji.

(wyrok SA w Krakowie z 20.9.2022 r., I ACa 1261/21)

Wykazanie sprzeczności zarzutu przedawnienia z zasadami współzycia społecznego

Dla wykazania sprzeczności zarzutu przedawnienia z zasadami współzycia społecznego konieczne jest przede wszystkim wskazanie i wykazanie, co należy także do obowiązków wnioskodawcy i jego pełnomocnika, okoliczności szczególnych, które uniemożliwiły wcześniejsze zgłoszenie roszczenia. (*postanowienie SN z 28.9.2012 r., III KK 128/12*)

Zarzut przedawnienia jako nadużycie prawa

Skorzystanie z zarzutu przedawnienia może zostać uznane za nadużycie prawa podmiotowego również w wypadku, gdy do przedawnienia doszło z przyczyny obciążającej wyłącznie wierzyciela. Dla oceny, czy podniesienie zarzutu przedawnienia stanowi nadużycie prawa rozstrzygające znaczenie mają okoliczności konkretnego wypadku zachodzące po stronie dłużnika i wierzyciela, które nie zawsze muszą wiązać się z negatywną oceną zachowania dłużnika, przejawiającego się w utrudnianiu wierzycielowi wcześniejszego dochodzenia roszczenia.

(*wyrok SN z 27.10.2022 r., II CSKP 306/22*)

Powołanie się na art. 5 KC jest zasadne w przypadku, gdy podnoszący zarzut przedawnienia „w pewnej mierze swoim zachowaniem przyczynił się do uchybienia terminowi przedawnienia”. Powód jednak zobowiązany jest wyjaśnić o jakie zachowanie pozwanego chodzi i w jakim stopniu miało się przyczynić do uchybienia terminu przez powoda.

(*wyrok SA w Warszawie z 29.6.2022 r., V ACa 727/21*)

Rozważając, czy zgłoszenie przez pozwaną zarzutu przedawnienia nie naruszało zasad współzycia społecznego, trzeba mieć na względzie, że konieczną przesłanką do zastosowania dyspozycji normy z art. 5 KC, w odniesieniu do powyższego uprawnienia prawotamującego, jest usprawiedliwiony charakter opóźnienia w dochodzeniu spornego żądania.

(*wyrok SA w Białymstoku z 11.7.2016 r., I ACa 114/16*)

Odwołanie się do zarzutu nadużycia prawa podmiotowego ze strony Skarbu Państwa w postaci zarzutu przedawnienia

Skuteczne odwołanie się do zarzutu nadużycia prawa podmiotowego ze strony Skarbu Państwa, w braku innych szczególnych okoliczności, wymaga wykazania konkretnych zachowań władz publicznych w postaci indywidualnych aktów stosowania prawa lub innych czynności adresowanych wobec poszkodowanych, które stanęły na przeszkodzie terminowemu dochodzeniu roszczenia lub – przy rozsądnej ocenie okoliczności – mogły skłaniać do uznania za właściwą takiej sekwencji działań w celu dochodzenia roszczenia, która ostatecznie doprowadziła do jego przedawnienia. Stanowisko to pozostaje w zgodzie z utrwalonym poglądem, że powody uzasadniające zarzut nadużycia prawa podmiotowego jedynie w bardzo niewielkim stopniu poddają się obiektywizacji, wymagają natomiast każdorazowo badania uwarunkowanego okolicznościami konkretnej sprawy.

(*wyrok SN z 23.10.2020 r., I CSK 724/18*)

Klauzula zasad współzycia społecznego a terminy prekluzyjne prawa materialnego

Artykuł 5 KC nie ma zastosowania do upływu terminu przewidzianego w art. 568 § 1 KC. (*uchwała SN(7) z 20.6.2013 r., III CZP 2/13*)

Niewywiązywanie się z umowy a zarzut nadużycia prawa przez bank w związku z wypowiedzeniem umowy

Sam fakt, że pozwana popadła w kłopoty finansowe, nawet przez siebie niezawinione, nie może jeszcze sam w sobie przemawiać za tym, że dokonanie wypowiedzenia umowy przez bank stanowiło nadużycie prawa. Umowa, a następnie umowa, na każdą ze stron nałożyła określone obowiązki.

(wyrok SA w Krakowie z 28.8.2018 r., I ACa 1630/17)

Zarzut nadużycia prawa a powództwo przeciwegzekucyjne

W orzecznictwie SN trafnie przyjmuje się, że wykonanie przez bank – kredytodawcę uprawnienia kształtującego w postaci wypowiedzenia umowy kredytowej może być kwalifikowane jako nadużycie prawa podmiotowego w rozumieniu art. 5 KC. Taka kwalifikacja mogłaby prowadzić do uznania dokonanego wypowiedzenia za prawnie bezskuteczne, co czyniłoby przedwczesne dochodzenie przez kredytodawcę całości zadłużenia kredytowego od kredytobiorcy i tym samym mogłoby uzasadniać powództwo na podstawie art. 840 § 1 pkt 1 KPC.

(wyrok SN z 24.9.2015 r., V CSK 698/14)

Dokonywanie oceny zgodności działań z zasadami współzycia społecznego

Z punktu widzenia zasad stosowania art. 5 KC nie jest rzeczą obojętną ocena zachowania się podmiotu prawnego pozostającego w konkretnym wypadku pod ochroną prawa. Związana z tym jest zasada „czystych rąk”, a to oznacza, że nie może korzystać z ochrony art. 5 KC ten, kto sam narusza zasady współzycia społecznego.

(wyrok SA w Szczecinie z 10.6.2015 r., I ACa 148/15)

Kryteria odmowy udzielenia ochrony prawnej w związku z naruszeniem zasad współzycia społecznego

Odmowa udzielenia ochrony prawnej na podstawie art. 5 KC, ze względu na jego wyjątkowy charakter, musi być uzasadniona istnieniem okoliczności rażących i nieakceptowanych w świetle powszechnie uznawanych w społeczeństwie wartości.

(wyrok SN z 25.8.2011 r., II CSK 640/10)

Zarzut nadużycia prawa w sprawie o szkodę wyrządzoną przez członka zarządu spółki z o.o.

W sprawie o zapłatę odszkodowania na podstawie art. 299 KSH zarzut nadużycia prawa podmiotowego (art. 5 KC) może być oceniany jedynie w relacjach między wierzycielem spółki z o.o. a członkiem jej zarządu.

(wyrok SN z 17.3.2010 r., II CSK 506/09)

Zasady współzycia społecznego a dobre obyczaje

Przy uwzględnieniu, iż Rzeczypospolita Polska jest demokratycznym państwem prawnym, urzeczywistniającym zasady sprawiedliwości społecznej (art. 2 Konstytucji RP) należy przyjąć, że klauzule generalne ujęte w art. 5 KC wyrażają idee słuszności w prawie i wolności ludzi oraz odwołują się do powszechnie uznawanych wartości w kulturze naszego społeczeństwa. Ujmując więc rzecz ogólnie, można przyjąć, że przez zasady współzycia społecznego należy rozumieć podstawowe zasady etycznego i uczciwego postępowania. Można więc odwoływać się do takich znanych pojęć, jak „zasady słuszności”, „zasady uczciwego obrotu”, „zasady uczciwości” czy „lojalności”.

(wyrok SN z 14.10.1998 r., II CKN 928/97)

Stosowanie art. 5 KC w sprawach o ochronę własności

W orzecznictwie SN za utrwalony można obecnie uznać pogląd, zgodnie z którym, możliwość oddalenia roszczenia windykacyjnego na podstawie art. 5 KC wystąpi w sytuacjach zupełnie wyjątkowych, a zatem niezmiernie rzadkich. Ostrożność w oddalaniu powództwa windykacyjnego na podstawie art. 5 KC jest tym bardziej konieczna, że oznacza to pozbawienie właściciela (lub użytkownika wieczystego) ochrony przysługującego mu prawa.

(*wyrok SN z 3.10.2000 r., I CKN 287/00*)

Nadużycie prawa w sprawie o zachowek

I. Zastosowanie art. 5 KC nie jest wykluczone także do spadkowych praw podmiotowych. Ocena sądu, czy żądanie zapłaty sumy odpowiadającej wysokości zachowku stanowi nadużycie prawa, nie powinna pomijać, że prawa osoby uprawnionej do zachowku służą urzeczywistnieniu obowiązków moralnych, jakie spadkodawca ma wobec swoich najbliższych. Pozbawienie osoby uprawnionej zachowku na mocy art. 5 KC może nastąpić jedynie w sytuacjach wyjątkowych, a zatem również nieobjętych treścią art. 928 i 1008 KC; możliwe jest to również z powodu sprzecznego z zasadami współzycia społecznego zachowania uprawnionego w stosunku do spadkodawcy, jak również w stosunku do zobowiązanego do wypłaty zachowku.

II. Zasady współzycia społecznego w rozumieniu art. 5 KC są pojęciem pozostającym w nierozłącznym związku z całością okoliczności danej sprawy i w takim całościowym ujęciu wyznaczają podstawy, granice i kierunki jej rozstrzygnięcia w wyjątkowych sytuacjach, które przepis ten ma na względzie. Dlatego dla zastosowania art. 5 KC konieczna jest ocena całości kształtu szczególnych okoliczności danego wypadku w ścisłym powiązaniu nadużycia prawa z konkretnym stanem faktycznym.

(*postanowienie SN z 19.12.2019 r., I CSK 271/19*)

Nadużycie osobowości prawnej jako nadużycie prawa podmiotowego

Zjawisko nadużycia odrębnej osobowości prawnej spółki jest możliwe do zakwalifikowania w aspekcie cywilnym, jako zjawisko nadużycia prawa z art. 5 KC. Uzasadnieniem do powołania się na koncepcję odpowiedzialności przebijającej byłby też przypadek podstępu, zastosowanego przez spółkę z grupy, która zawiera z osobą trzecią dwie różne umowy po to, aby uniknąć odpowiedzialności finansowej członków zarządu spółek lub konsekwencji podatkowych. W prawie pracy mogłoby to dotyczyć także konieczności płacenia za godziny nadliczbowe i odpowiedzialności za przekroczenia kodeksowych limitów dotyczących tych godzin.

(*wyrok SN z 17.3.2015 r., I PK 179/14*)

Artykuł 5 KC a stwierdzenie zasiedzenia

Artykuł 5 KC nie może być podstawą odmowy stwierdzenia nabycia własności przez zasiedzenie, także z tego względu, że nabycie to następuje *ex lege*. Stwierdzenie przez sąd nabycia prawa własności czy służebności w drodze zasiedzenia ma charakter deklaracyjny, co wyklucza dopuszczalność zastosowania tego przepisu do ustalenia istnienia lub nieistnienia prawa. Poza tym trudno aprobować pogląd, który w istocie zakłada *a priori* stosowanie art. 5 KC dla określonej kategorii przypadków, a nie do konkretnych stanów faktycznych, które wymagają odstąpienia od rozwiązań typowych. Dodać należy, że ustawodawca normując zasiedzenie przyznał prymat ochronie trwającego przez wiele lat *status quo* kosztem prawa własności dotychczasowego właściciela. Nie uzależnił możliwości zasiedzenia od tytułu lub sposobu objęcia rzeczy w posiadanie, a dobra lub zła wiara posiadacza ma wpływ jedynie na długość okresu zasiedzenia. Takie założenia przemawiają przeciwko próbom odwoływania się do konstrukcji nadużycia prawa względnie poszukiwania innej aksjologii dla uzasadnienia „blokowania” stosowania przepisów bezwzględnie obowiązujących.

(*postanowienie SN z 30.1.2015 r., III CSK 123/14*)

Zobacz również:

- wyrok SN z 20.1.2011 r., I PK 135/10;
- wyrok SN z 10.10.2002 r., V CK 370/02;
- wyrok SN z 5.2.2002 r., II CKN 726/00.

Artykuł 6. [Ciężar dowodu]

Ciężar udowodnienia faktu spoczywa na osobie, która z faktu tego wywodzi skutki prawne.

Ciężar dowodu na podstawy prawne przysporzenia

W sytuacji, gdy pozwany podnosi twierdzenia, iż dokonane przez niego przysporzenie majątkowe miało podstawy prawne, wówczas to na niego przechodzi ciężar udowodnienia tego faktu.

(wyrok SA w Białymstoku z 27.2.2020 r., I AGa 67/19)

Stwierdzanie naruszenia przepisów w zakresie ciężaru dowodowego

Do naruszenia art. 6 KC dochodzi wtedy, gdy sąd orzekający przypisuje obowiązek dowodowy innej stronie niż ta, która z określonego faktu wywodzi skutki prawne.

(wyrok SN z 15.3.2012 r., I CSK 345/11)

Ciężar dowodu zrozumiałego sformułowania postanowień umownych spoczywający na banku

W sporze z konsumentami to bank winien, zgodnie z art. 6 KC, udowodnić, że postanowienia określające główne świadczenia stron zostały przez niego sformułowane w sposób zgodny z art. 385¹ § 1 KC – językiem prostym i zrozumiałym, gdyż to bank z takiego faktu wywodzi korzystny dla niego skutek w postaci wyłączenia możliwości badania tych postanowień pod kątem abuzywności.

(wyrok SA w Katowicach z 27.10.2022 r., V ACa 325/21)

Obowiązek strony powodowej wykazania istnienia przyczyny dochodzenia ochrony dóbr osobistych

Powód dochodzący przed sądem I instancji roszczenia majątkowego i niemajątkowego, mających swe źródło w zdarzeniu wyemitowania przez pozwaną określonego w pozwie materiału filmowego nie wykazał, że zdarzenie to miało miejsce. Roszczenie o ochronę dóbr osobistych powoda podlegało zatem prawidłowo oddaleniu. Ponieważ zdarzenie mające naruszyć wskazane przez powoda dobra osobiste nie zaistniało, zbędne było rozważanie, czy gdyby zaistniało to naruszyłyby dobra osobiste powoda, a jeśli naruszyło, to czy pozwana wykazała przesłanki zwalniające ją z odpowiedzialności za naruszenie tych dóbr. Dlatego bezzasadne i bezprzedmiotowe są zarzuty apelacji wskazujące na nieprawidłowe uznanie, że pozwana udowodniła swe twierdzenia.

(wyrok SA w Katowicach z 8.1.2019 r., I ACa 744/18)

Ciężar dowodzenia adekwatnego związku przyczynowego

Powód dochodzący odszkodowania za utracone korzyści powinien udowodnić wysokość tego roszczenia oraz pozostawanie faktu utraty korzyści w normatywnym (adekwatnym w rozumieniu normy art. 361 § 1 KC) związku przyczynowym ze zdarzeniem rodzącym odpowiedzialność pozwanego.

(wyrok SA w Szczecinie z 31.5.2016 r., I ACa 16/16)

Przerzucenie ciężaru dowodu na stronę pozwaną w postępowaniu nakazowym

W sytuacji, w której pozwana w zarzutach od nakazu zapłaty wydanego na podstawie weksla – podejmując obronę swoich praw – podniosła zarzuty wynikające z łączącego ją z powodem stosunku prawnego, spoczywał na niej obowiązek udowodnienia okoliczności faktycznych pozwalających na ocenę trafności zarzutu wypełnienia weksla *in blanco* po upływie terminu przedawnienia zabezpieczonego

roszczenia. W postępowaniu nakazowym bowiem, w jego fazie zapoczątkowanej wniesieniem zarzutów od nakazu zapłaty, dochodzi do przerzucenia ciężaru dowodu na stronę pozwaną.

(*wyrok SN z 21.10.2010 r., IV CSK 109/10*)

Brak inicjatywy dowodowej strony pozwanej w kontekście ciężaru dowodu

Brak inicjatywy dowodowej strony pozwanej w procesie nie powoduje przejścia ciężaru dowodu ze strony powodowej na stronę pozwaną, a w konsekwencji nie zwalnia sądu od oceny wiarygodności i mocy dowodowej dowodów przedstawionych przez powoda dla uzasadnienia dochodzonego roszczenia.

(*wyrok SN z 19.3.2010 r., III CSK 164/09*)

Ciężar dowodowy w sprawie dotyczącej żądania zwrotu wynagrodzenia uiszczonego za towar w sytuacji niewykonania zobowiązania przez stronę pozwaną

W sprawie dotyczącej żądania zwrotu uiszczonych części ceny, wynagrodzenia uiszczonych za towar w sytuacji niewykonania zobowiązania przez stronę pozwaną, ciężar dowodzenia spełnienia świadczenia obciąża stronę pozwaną. Szczególnie w sytuacji, gdy strona powodowa z góry uiściła zapłatę za całość zamówionego towaru, a więc strona pozwana dysponowała środkami finansowymi za towar przed jego dostarczeniem.

(*wyrok SA w Krakowie z 5.6.2019 r., I AGa 71/19*)

Subiektywne poczucie krzywdy powoda a wykazanie przesłanek odpowiedzialności pozwanego

Samo subiektywne poczucie krzywdy powoda i jego przekonanie o zasadności swojego stanowiska, nie może zastąpić procesowego wykazania, zgodnie z ogólną regułą dowodową art. 6 KC – wszystkich przesłanek odpowiedzialności pozwanego Skarbu Państwa.

(*wyrok SA w Krakowie z 6.10.2020 r., I ACa 408/19*)

Obowiązki dowodowe obciążające powoda

Twierdzenie strony nie jest dowodem, obowiązkiem powoda – w świetle obowiązującej zasady kontradyktoryjności procesu cywilnego – było wykazać fakty, z których wywodził skutki prawne.

(*wyrok SA w Poznaniu z 26.11.2008 r., I ACa 746/08*)

Konieczność udowodnienia wysokości podstawy wymiaru składki na ubezpieczenie społeczne

Wysokość podstawy wymiaru składki na ubezpieczenie społeczne w danych okresach, przyjmowana dla potrzeb ustalenia wysokości świadczeń emerytalno-rentowych, wynikać musi z niebudzących żadnych wątpliwości, spójnych i precyzyjnych dowodów. Do postępowania odrębnego z zakresu ubezpieczeń społecznych, w zakresie postępowania dowodowego, ma zastosowanie – bez żadnych ograniczeń – reguła wynikająca z art. 232 KPC, obowiązuje więc zasada kontradyktoryjności i dowodzenia swoich twierdzeń przez stronę. Zgodnie z tą zasadą to na wnioskodawcy spoczywa ciężar wykazania istnienia stosunku pracy, wysokości wynagrodzenia uzyskiwanego przez niego w spornym okresie zatrudnienia.

(*wyrok SA w Poznaniu z 20.9.2022 r., III AUa 33/21*)

Ciężar dowodu momentu powzięcia przez samoistnego posiadacza wiedzy o wytoczeniu przeciwko niemu powództwa

W piśmiennictwie wskazuje się, że art. 224 § 2 KC nie wiąże chwili dowiedzenia się o wytoczeniu powództwa o wydanie rzeczy z faktem doręczenia pozwu. Oznacza to, że każda wiarygodna informacja może być uważana za wystarczającą. Ciężar udowodnienia spoczywa na właścicielu (art. 6 KC).

(*wyrok SN z 6.2.2015 r., II CSK 359/14*)

Zakres obowiązku dowodowego w procesie cywilnym

Rzeczą sądu nie jest zarządzenie dochodzeń w celu uzupełnienia lub wyjaśnienia twierdzeń stron i wykrycia środków dowodowych pozwalających na ich udowodnienie ani też sąd nie jest zobowiązany do przeprowadzenia z urzędu dowodów zmierzających do wyjaśnienia okoliczności istotnych dla rozstrzygnięcia sprawy (art. 232 KPC). Obowiązek przedstawienia dowodów spoczywa na stronach (art. 3 KPC), a ciężar udowodnienia faktów mających dla rozstrzygnięcia sprawy istotne znaczenie (art. 227 KPC) spoczywa na stronie, która z faktów tych wywodzi skutki prawne (art. 6 KC).

(*wyrok SN z 17.12.1996 r., I CKU 45/96*)

Artykuł 7. [Domniemanie dobrej wiary]

Jeżeli ustawa uzależnia skutki prawne od dobrej lub złej wiary, domniemywa się istnienie dobrej wiary.

Dowiedzenie się o wytoczeniu powództwa o wydanie rzeczy a dobra wiara posiadacza samoistnego

Posiadacz nieruchomości od momentu, w którym dowiedział się o wytoczeniu powództwa o wydanie rzeczy, nie staje się od razu posiadaczem w złej wierze, tym niemniej musi się już liczyć z koniecznością jej wydania, a jego przeświadczenie, że przysługuje mu prawo własności, zostaje poważnie zachwiane. Powzięcie takiej wiadomości może również spowodować, w zależności od okoliczności faktycznych, całkowitą utratę dobrej wiary, a wtedy od tej chwili posiadacz będzie uważany za będącego w złej wierze.

(*wyrok SA w Warszawie z 12.9.2022 r., V ACa 821/22*)

Ocena dobrej lub złej wiary posiadacza służebności przesyłu

Rozstrzygając, czy uzyskanie posiadania służebności o treści odpowiadającej służebności przesyłu nastąpiło w dobrej/złej wierze, należy mieć na względzie całokształt okoliczności poprzedzających i towarzyszących uzyskaniu posiadania służebności, a domniemanie dobrej wiary jest obalone, gdy z całokształtu okoliczności wynika, że przedsiębiorca przesyłowy w chwili uzyskania posiadania wiedział lub powinien wiedzieć przy zachowaniu wymaganej staranności, że do nieruchomości, na której zlokalizowane są urządzenia przesyłowe, nie przysługuje mu prawo o treści odpowiadającej służebności przesyłu. O dobrej lub złej wierze posiadacza służebności gruntowej rozstrzyga chwila objęcia danej nieruchomości w posiadanie (*male fides superveniens non nocet*).

(*postanowienie SN z 14.1.2022 r., I CSK 763/22*)

Warunki stwierdzenia dobrej wiary posiadacza w zakresie użytkowania wieczystego

Dobra wiara w zakresie użytkowania wieczystego oznacza usprawiedliwione okolicznościami przekonanie posiadacza o przysługiwaniu mu tego prawa. Skoro użytkowanie wieczyste powstać może wyłącznie w wyniku zawarcia umowy, to trudno wywodzić dobrą wiarę posiadacza z innego faktu niż zawarcie umowy. W szczególności właśnie dobra wiara posiadacza w zakresie użytkowania wieczystego nie może wynikać z pozostawania w obrocie decyzji o oddaniu gruntu w użytkowanie wieczyste. Decyzja taka nie determinuje powstania tego prawa, konieczny jest konstytutywny wpis do księgi wieczystej po zawarciu umowy; nie może ona także uprawniać jej adresata do korzystania z nieruchomości w zakresie użytkowania wieczystego i to w dobrej wierze, jeśli umowa o oddanie w użytkowanie wieczyste okazała się nieważna.

(*wyrok SA w Warszawie z 24.3.2021 r., I ACa 516/20*)

Ocena dobrej lub złej wiary posiadacza

1. Nie jest w dobrej wierze ten, kto wykonuje prawo, o którym wie, że mu nie przysługuje, ale także ten, kto nie ma takiej świadomości, o ile przy dołożeniu należytej staranności mógłby dowiedzieć się o rzeczywistym stanie prawnym danej sytuacji. Jeżeli w sprawie sam wnioskodawca w treści wniosku wskazał, że należy go traktować jak posiadacza w złej wierze, co obala domniemanie z art. 7 KC, nie ma bowiem podstaw do obciążenia uczestnika postępowania obowiązkiem dowodzenia faktu – korzystnego dla uczestnika – który został przyznany przez wnioskodawcę (art. 229 KPC).

2. Dobrą lub złą wiarę posiadacza należy oceniać na datę rozpoczęcia biegu terminu zasiedzenia. Dla ustalenia tej daty istotne znaczenie ma określenie, od kiedy istniał stan prowadzący, zgodnie z art. 292 w zw. z art. 172 KC, do nabycia służebności przez zasiedzenie, a więc od kiedy wnioskodawca lub jego poprzednik prawny, jako właściciel lub użytkownik wieczysty nieruchomości władnącej, korzystał z trwałego urządzenia na nieruchomości sąsiedniej jak posiadacz służebności gruntowej.

(*postanowienie SN z 14.3.2017 r., II CSK 463/16*)

Uznawanie za posiadacza samoistnego nieruchomości w dobrej wierze osoby, która weszła w jej posiadanie bez zachowania formy aktu notarialnego

Za posiadacza w dobrej wierze nie można uznać osoby, która weszła w posiadanie nieruchomości na podstawie umowy mającej na celu przeniesienie własności, zawartej bez zachowania formy aktu notarialnego.

(*postanowienie SN z 19.11.2002 r., IV CKN 1492/00*)

Zła wiara w razie wejścia w posiadanie nieruchomości na podstawie umowy o skutkach wyłącznie obligacyjnych

Błędna jest interpretacja Sądu, że w razie zawarcia umowy o przeniesienie własności nieruchomości o charakterze jedynie zobowiązującym, stronie takiej umowy, która objęła nieruchomość w posiadanie samoistne, przysługuje przymiot posiadacza w dobrej wierze. Z jej treści wynika bowiem w sposób oczywisty, że prawo własności nadal należy do zbywcy, skoro ma ono zostać przeniesione na nabywcę dopiero w drodze zawarcia umowy o charakterze rozporządzającym. Posiadacz nieruchomości, która była przedmiotem nabycia, pod warunkiem że Skarb Państwa nie skorzysta z prawa pierwokupu, jest posiadaczem w złej wierze. Skutek ten występuje *ex lege* bez względu na to czy notariusz sporządzający umowę udzielił stronom dodatkowych informacji.

(*postanowienie SN z 4.9.2014 r., II CSK 659/13*)

Pojęcie dobrej i złej wiary

Dobra wiara oznacza stan psychiczny określonej osoby polegający na błędnym, ale usprawiedliwionym w danych okolicznościach, mniemaniu o istnieniu jakiegoś prawa podmiotowego lub stosunku prawnego.

Zła wiara to znajomość prawdziwego stanu rzeczy, odbiegającego od twierdzeń zainteresowanego, albo nieusprawiedliwiona niewiedza o tym stanie rzeczy.

(*wyrok SA w Katowicach z 11.2.2010 r., V ACa 692/09*)

Podważanie domniemanie dobrej wiary w sprawie o zasiedzenie

W sprawie o zasiedzenie skuteczne podważenie przewidzianego w art. 7 KC domniemanie dobrej wiary samoistnego posiadania w chwili uzyskania posiadania wymaga przeprowadzenia przez obalającego to domniemanie dowodu z przeciwności, że nabycie posiadania nastąpiło w złej wierze. Do obalenia wspomnianego domniemanie nie wystarczy wykazanie, że dobra wiara budzi wątpliwości.

(*postanowienie SN z 4.12.2009 r., III CSK 79/09*)

Ocena dobrej wiary osoby prawnej

Wiedza osoby fizycznej pełniącej funkcję organu spółki o jakimś fakcie nie ma dla tej spółki żadnego znaczenia, gdy wiedzę tę uzyskała jako osoba prywatna.

(wyrok SN z 22.11.2006 r., V CSK 301/06)

Obalenie domniemanie dobrej wiary w postępowaniu dowodowym

Jeśli sąd wskazał w uzasadnieniu orzeczenia na dowody, które doprowadziły do obalenia przewidzianego w art. 7 KC domniemanie dobrej wiary, to nie musiał się już tym domniemaniem kierować, jako że uznał jego obalenie w wyniku toczącego się postępowania dowodowego.

(postanowienie SN z 13.10.2005 r., IV CK 165/05)

Związanie sądu domniemaniem dobrej wiary

Do czasu udowodnienia przez stronę związaną ciężarem dowodu twierdzeń o faktach przeciwnych twierdzeniom wynikającym z domniemanie dobrej wiary, wiąże ono sąd apelacyjny.

(postanowienie SN z 10.8.2005 r., I CK 50/05)

Zasiedzenie – domniemanie dobrej wiary poprzednika posiadacza

Domniemaniem dobrej wiary objęte jest uzyskanie posiadania przez poprzednika obecnego posiadacza.

(postanowienie SN z 18.11.2004 r., I CK 230/04)

Dobra wiara posiadacza nieruchomości a wpis do księgi wieczystej

Należy stwierdzić, że w sytuacji, gdy istnieje spór i toczą się liczne postępowania administracyjne dotyczące tego, komu przysługuje prawo użytkowania wieczystego nieruchomości, a jeden z posiadaczy legitymuje się decyzją administracyjną stwierdzającą powstanie tego prawa na jego rzecz oraz jest wpisany do księgi wieczystej, nie ma podstaw do przypisania mu złej wiary tylko dlatego, że drugi posiadacz, nielegitymujący się żadną decyzją w tym przedmiocie, kwestionuje jego prawo i wszczął postępowanie zmierzające do uchylecia decyzji uwłaszczającej. Nie są to bowiem okoliczności, które w świetle art. 224 § 2 w zw. z art. 7 KC uzasadniałyby przyjęcie złej wiary posiadacza legitymującego się dokumentem stwierdzającym istnienie prawa użytkowania wieczystego na jego rzecz i wpisem do księgi wieczystej.

(wyrok SN z 29.4.2015 r., V CSK 434/14)

Dobra wiara nabywcy nieruchomości a rękojmia wiary ksiąg wieczystych

Przy przenoszeniu własności nieruchomości – ze względu na zasadę uczciwego obrotu i brak konstytutywnego charakteru wpisu – można i należy wymagać, aby nabywca nieruchomości zapoznał się, chociażby we własnym dobrze rozumianym interesie, nie tylko z treścią księgi wieczystej, ale także z tym, w czym posiadaniu nieruchomości się znajduje. Trzeba bowiem mieć na uwadze to, że nieaktualne wpisy w wielu księgach wieczystych nie są u nas zjawiskiem rzadkim, ponieważ pozaksięgowe zmiany właściciela są rezultatem szeregu zdarzeń, a powszechność ksiąg wieczystych nie istnieje. Dlatego można wymagać od nabywcy, który chce skorzystać z rękojmiami, aby dochował nie tylko zwykłej staranności, ale także, gdy wymagają tego okoliczności, zasięgnął informacji np. w organach administracji rządowej lub samorządowej.

(wyrok SN z 23.9.2004 r., III CK 459/03)

Artykuł 8. [Początek]

§ 1. Każdy człowiek od chwili urodzenia ma zdolność prawną.

§ 2. (skreślony)

Zdolność prawna *nasciturusa*

Co do zdolności prawnej *nasciturusa* pojawiało się wiele koncepcji. Największą grupę zwolenników posiada koncepcja swoistej zdolności prawnej *nasciturusa* przysługującej mu pod warunkiem zawieszającym. Zgodnie z tym poglądem, prawa podmiotowe przed narodzeniem dziecka nie istnieją jeszcze, zatem nie mogą być wykonywane. Dopiero po urodzeniu się żywego dziecka, spełnia się warunek ustawowy. Wówczas, gdy *nasciturus* staje się dzieckiem narodzonym uzyskuje pełną zdolność prawną, zarazem powstają jego prawa. Możemy zatem mówić o warunkowej zdolności prawnej *nasciturusa*.

O nabyciu zdolności prawnej przez osobę fizyczną można mówić jedynie w przypadku urodzenia się dziecka żywego. Urodzenie się dziecka żywego stanowi warunek prawny przyjęcia zdolności prawnej. O zdolności prawnej dziecka urodzonego jako martwe nie może być mowy.

(wyrok SA w Rzeszowie z 3.2.2011 r., I ACa 434/10)

Zobacz również:

- wyrok SA w Lublinie z 29.7.2009 r., I ACa 308/09;
- uchwała SN z 30.11.1987 r., III PZP 36/87.

Artykuł 10. [Uzyskanie pełnoletności]

§ 1. Pełnoletnim jest, kto ukończył lat osiemnaście.

§ 2. Przez zawarcie małżeństwa małoletni uzyskuje pełnoletność. Nie traci jej w razie unieważnienia małżeństwa.

Terminy: nieletni i małoletni

Należy krytycznie zauważyć, iż w uzasadnieniu wyroku Sąd Okręgowy kilkakrotnie zmiennie używał terminów „małoletni”, „nieletni”. Podobnie czyni to apelacja obrońcy. Nie trzeba przecież wyjaśniać, że w obowiązującym porządku prawnym terminy te mają inną treść – małoletni jest ten, kto nie ukończył 18 lat (art. 10 § 1 KC), nieletni zaś ten, kto nie ukończył 17 lat (art. 10 § 1 KK). Artykuł 46 ust. 2 ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii posługuje się pojęciem „małoletniego”, a nie „nieletniego”.

(wyrok SA w Lublinie z 30.11.2000 r., II AKA 216/00)

Zobacz również:

- wyrok NSA w Lublinie z 17.5.1999 r., II SA 447/99.

Artykuł 11. [Pełna zdolność]

Pełną zdolność do czynności prawnych nabywa się z chwilą uzyskania pełnoletności.

Ocena zdolności do czynności procesowej

Ocena, czy dana osoba ma zdolność do czynności procesowych odbywa się na gruncie przepisów Kodeksu cywilnego, który definiuje pojęcie zdolności procesowej w art. 11, 12, 13 i 15. Skoro zdolność procesowa osoby fizycznej jest pochodną jej statusu prawnego, to wyłącznie ten czynnik, a nie jej cechy psychofizyczne, decyduje o posiadaniu zdolności procesowej. Samo istnienie przesłanek ubezwłasnowolnienia nie wpływa na zdolność procesową osoby fizycznej, dopóki nie dojdzie do wydania postanowienia o ubezwłasnowolnieniu. Osoba chora psychicznie, ale nieubezwłasnowolniona, ma zdolność procesową. Zaburzenia psychiczne nie są warunkiem wystarczającym przyjęcia braku zdolności procesowej strony (uczestnika). Bez ubezwłasnowolnienia przez sąd powszechny skutek ten nie następuje.

(wyrok NSA z 19.4.2018 r., II FSK 1171/16)

Zdolność procesowa osób fizycznych

Osoba fizyczna ma zdolność procesową we wszystkich sprawach tylko wówczas, gdy ma pełną zdolność do czynności prawnych. Zgodnie z art. 11 KC, taką zdolność nabywa się z chwilą uzyskania pełnoletności.

(postanowienie SN z 13.10.1982 r., III CRN 129/82)

Pełnomocnictwo procesowe udzielone adwokatowi przez ustawowego przedstawiciela małoletniego dziecka

Pełnomocnictwo procesowe udzielone adwokatowi przez ustawowego przedstawiciela małoletniego dziecka w jego imieniu wygasa z chwilą uzyskania pełnoletności przez to dziecko.

(uchwała SN z 3.5.1968 r., III PZP 9/68)

Zobacz również:

- wyrok NSA w Łodzi z 29.5.2008 r., I SA/Łd 1202/07;
- postanowienie SN z 17.2.2004 r., III CK 38/04.

Artykuł 12. [Brak zdolności]

Nie mają zdolności do czynności prawnych osoby, które nie ukończyły lat trzynastu, oraz osoby ubeważnowolnione całkowicie.

Choroba i leczenie w poradni zdrowia psychicznego a brak zdolności do czynności prawnych

Choroba i leczenie w poradni zdrowia psychicznego nie uzasadniają przyjęcia braku zdolności strony do czynności procesowych (art. 65 § 1 KPC). Choroba taka bowiem nie unicestwia zdolności do czynności prawnych (art. 12 i 13 KC).

(wyrok SN z 23.9.1999 r., II UKN 131/99)

Udzielenie pełnomocnictwa do zaskarżenia postanowienia o ubeważnowolnieniu

Ubeważnowolniony może udzielić pełnomocnictwa do zaskarżenia postanowienia o ubeważnowolnieniu (art. 560 KPC).

(postanowienie SN z 24.1.1968 r., I CR 631/67)

Zobacz również:

- wyrok WSA w Łodzi z 29.5.2008 r., I SA/Łd 1202/07.

Artykuł 13. [Ubeważnowolnienie całkowite]

§ 1. Osoba, która ukończyła lat trzynaście, może być ubeważnowolniona całkowicie, jeżeli wskutek choroby psychicznej, niedorozwoju umysłowego albo innego rodzaju zaburzeń psychicznych, w szczególności pijaństwa lub narkomanii, nie jest w stanie kierować swym postępowaniem.

§ 2. Dla ubeważnowolnionego całkowicie ustanawia się opiekę, chyba że pozostaje on jeszcze pod władzą rodzicielską.

Przesłanki ubeważnowolnienia

Współcześnie, przy ugruntowanej doktrynie praw człowieka, opartej na poszanowaniu godności osoby ludzkiej, powszechnie przyjętym w orzecznictwie standardem jest to, że ubeważnowolnienie może nastąpić tylko wtedy, gdy jest to podyktowane dobrem osoby chorej i leży w jej interesie, w żadnym natomiast wypadku nie może wynikać z interesu wnioskodawcy lub innej osoby trzeciej. Oprócz zatem stwierdzenia, że osoba, której dotyczy wnioski o ubeważnowolnienie cierpi na zaburzenia psychiczne

ne powodujące, że nie może kierować swoim postępowaniem, potrzebne jest ustalenie i ocena, w jaki sposób ubeważnowolnienie ma służyć tej osobie, jakie działania potrzebne do realizacji jej interesów nie mogą zostać podjęte w istniejącym położeniu prawnym, czy obecny stan prawny zagraża w jakiś konkretny sposób jej dobru lub wpływa negatywnie na jej interesy i czy w wyniku ubeważnowolnienia uzyska lepszą ochronę swoich dóbr.

(*postanowienie SN z 18.4.2018 r., IV CSK 587/17*)

Możliwość kierowania swoim postępowaniem z pomocą instytucji lub rodziny a ubeważnowolnienie całkowite

Należy w interpretacji „możliwości kierowania swoim postępowaniem” z art. 13 KC uwzględniać, że osoba z tego rodzaju niepełnosprawnością winna uzyskiwać pomoc Państwa w ramach pomocy społecznej i niejednokrotnie taką pomoc uzyskuje, a także, że uzyskuje lub może uzyskiwać taką pomoc od wszelkiego rodzaju organizacji, takich jak fundacje czy stowarzyszenia, a w końcu (i to zazwyczaj w najszerszym zakresie) pomoc na jej rzecz świadczy rodzina i osoby jej bliskie. W takich sytuacjach wykluczone jest ubeważnowolnienie całkowite, gdyż w istocie osoba taka ma możliwość kierowania swoim postępowaniem, choć czyni to z pomocą instytucji, organizacji czy bliskich.

(*postanowienie SA w Rzeszowie z 28.10.2022 r., I ACa 427/22*)

Orzekanie o ubeważnowolnieniu całkowitym; konieczność podejmowania czynności sądowych w świetle przesłanek ubeważnowolnienia

1. Orzeczenie o ubeważnowolnieniu całkowitym powinno następować tylko wtedy, gdy ochrony interesu osoby fizycznej nie da się zapewnić w stopniu właściwym przy zastosowaniu innych normatywnych instytucji ochronnych, w tym instytucji ubeważnowolnienia częściowego (art. 16 KC) oraz kuratora dla osoby niepełnosprawnej (art. 183 KRO).

2. Racji dla orzeczenia ubeważnowolnienia całkowitego nie można upatrywać przede wszystkim w konieczności podejmowania przez uczestniczkę postępowania czynności na płaszczyźnie prawnej w związku z koniecznością udziału uczestniczki w postępowaniach sądowych. Należy bowiem wcześniej rozważyć, czy ochrona interesów uczestniczki w takich postępowaniach jest możliwa przy zastosowaniu instytucji prawnych, które w mniejszym stopniu ingerują w sferę jej dóbr osobistych i praw.

(*postanowienie SN z 6.9.2017 r., I CSK 331/17*)

Charakter podstaw i przesłanek całkowitego ubeważnowolnienia

Orzeczenie o ubeważnowolnieniu całkowitym powinno nastąpić tylko wtedy, gdy ochrony interesu osoby fizycznej nie da się zapewnić w stopniu właściwym przy zastosowaniu innych normatywnych instytucji ochronnych, w tym ubeważnowolnienia częściowego lub kuratora dla osoby niepełnosprawnej.

(*postanowienie SN z 30.6.2022 r., I CSK 3139/22*)

Przesłanki orzeczenia ubeważnowolnienia całkowitego bądź częściowego

Ubeważnowolnienie całkowite (art. 13 ust. 1 KC) bądź częściowe (art. 16 § 1 KC) może być orzeczone w przypadku wystąpienia u osoby mającej być ubeważnowolnioną choroby psychicznej, niedorozwoju umysłowego bądź innego rodzaju zaburzeń psychicznych wskutek czego osoba ta nie może kierować swoim postępowaniem.

Formy zachowań nieodpowiadające przyjętym w społeczeństwie kanonom obyczajowym i moralnym, jeśli nie wiążą się z przyczyną w postaci niedorozwoju umysłowego, choroby psychicznej bądź zaburzeń psychicznych, nie uzasadniają ubeważnowolnienia osoby, która takie zachowanie prezentuje.

(*postanowienie SA w Białymstoku z 20.9.1994 r., I ACr 143/94*)